

משלי פרק ב

- (א) בְּנֵי אִם תִּקַּח אֲמָרִי וּמִצּוֹתַי תִּצְפֹּן אֶתְךָ:
 (ב) לְהִקְשִׁיב לְחִכְמָה אֲזַנְךָ תִּטֶּה לְבָבְךָ לְתַבּוּנָה:
 (ג) כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא לְתַבּוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ:
 (ד) אִם תִּבְקֹשֶׁנָּה כִּכְסֵף וְכִמְטָמוּנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה:
 (ה) אֲזַ תְּבִין יִרְאת יְדֹד וְדַעַת אֱלֹקִים תִּמְצָא:
 (ו) כִּי יְדֹד יִתֵּן חִכְמָה מִפִּי דַעַת וּתְבּוּנָה:
 (ז) וְצִפֹּן וְצִפֹּן לְיִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל תּוֹשִׁיָה מִגֵּן לְהִלְכֵי תָם:
 (ח) לְנֹצֵר אֲרָחוֹת מִשֹּׁפֵט וְדֶרֶךְ חֲסִידוֹ חֲסִידוֹ יִשְׁמֹר:
 (ט) אֲזַ תְּבִין צְדָק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׂרָאֵל כָּל מַעְגַּל טוֹב:
 (י) כִּי תָבֹא חִכְמָה בְּלִבְךָ וְדַעַת לְנַפְשֶׁךָ יִנְעָם:
 (יא) מִזְמָה תִשְׁמֹר עֲלֶיךָ תְּבּוּנָה תִנְצֹרְכָה:
 (יב) לְהִצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ מְדַבֵּר תִּהְפְּכוֹת:
 (יג) הָעֲזוּבִים אֲרָחוֹת יִשָּׂר לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי חֵשֶׁךְ:
 (יד) הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע יִגִּילוּ בַתְּהִפְכוֹת רָע:
 (טו) אֲשֶׁר אֲרָחֲתִיהֶם עֲקָשִׁים וְנִלְוִזִים בְּמַעְגְלוֹתָם:
 (טז) לְהִצִּילְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנְכַרְיָה אֲמָרִיָה הַחֲלִיקָה:
 (יז) הָעֲזוּבָת אֲלוֹף נְעוּרֶיהָ וְאֵת בְּרִית אֱלֹקֶיהָ שָׁכַחָה:
 (יח) כִּי שָׁחָה אֶל מוֹת בֵּיתָהּ וְאֶל רְפָאִים מַעְגְלֹתֶיהָ:
 (יט) כָּל בָּאִיָה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיגוּ אֲרָחוֹת חַיִּים:
 (כ) לְמַעַן תִּלָּךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאֲרָחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר:
 (כא) כִּי יִשְׂרָאֵל יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ וּתְמִימִים יוֹתְרוּ בָהּ:
 (כב) וְרָשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכְרְתוּ וּבּוֹגְדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה:

ביאור הגר"א - משלי פרק ב פסוק ט

אז תבין צדק גו' כי כאשר יתן לך ה' חכמה ודעת ותבונה והיינו להסביר לאחרים כנ"ל, וגם יתן לך שכל ליתן עצה לאחרים לתמימים וישרים ולהולכי בתורה ולעוסקין במצות ומזה תבין העצות הנכונות, והן: צדק ומשפט ומשרים. והוא כנ"ל צדק מימין לגמול חסד ולהטיב לכל הבריות. ומשפט הוא משמאל שצריך לשפוט את עצמו ולהתגבר על יצרו ולא למלאות תאוות. ומשרים הוא דרך הממוצע בינו לבין המקום. וזהו משחז"ל: [מסכת ב"ק דף ל, א] "האי מאן דבעי למהוי חסידא יקיים מילי דברכות" והוא בינו לבין המקום, כי כל הנהנה מעוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה כו' [מסכת ברכות דף לה, א]

וח"א "יקיים מילי דנזיקין", שהוא בינו לבין הבריות;

וחד אמר "יקיים מילי דאבות" הוא מוסר ומדות איך יתנהג האדם בינו לבין עצמו. וכן לכל א' צריך כל הג' מדות כמ"ש למעלה כי הם נגד הד' שאמר למעלה ונגד מוסר

השכל הוא כל מעגל טוב כמשחז"ל מאי כל מעגל טוב זו התוכחה שכל זמן שתוכחה בעולם טובה וברכה בא לעולם כמה שאמרו (תמיד) איזו דרך שיבור לו האדם יאהב את התוכחה שזה מביא את האדם לידי כל מעגל טוב ואמר מתחילה עשרה דברים כמה שכתוב למעלה ומזה תבין חוב"ד ולצפון לישרים גו' והן ג"כ עשרה דברים והוא חב"ד ואח"כ ג' שהן ד' ישרים ותם ומשפט וחסדיו ותם וישר נחשב לא' (ונ"ל מפני שגוף וברית כחד חשיב) ואח"כ צדק ומשפט ומשרים וכל מעגל טוב היא העשירית ועשרה שקודם הן מלמטה למעלה וכאן מלמעלה למטה (נ"ל שאלו העשרה שמקודם הוא מה שיראה האדם ללמוד והוא צריך ללמוד מלמטה למעלה ועכשיו העשרה שיתן לו ה' והן מלמעלה למטה כי כאשר יבין הסוד על בוריו יהיה לו הכל אצלו על בוריו הפשט והרמז ודרוש וסוד אבל כל זמן שלא יבין הסוד אפילו הפשט אינו ברור בידו כמו שכתוב בזוהר משפטים וכן שמעתי מאדמ"ו הכ"מ כמה פעמים והבן) ואלו העשרה הם נגד מה שכתוב (ישעיה) ונחה עליו רוח ה' רוח חו"ב רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' והן ג"כ עשרה כי רוח ה' כולל ד' כמו שכתוב באד"ר ע"ש הרי עשרה:

בבא קמא דף ל עמוד א

אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר מילי דאבות; ואמרי לה מילי דברכות.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ל עמוד א

לקיים מילי דנזיקין רבינא אמר מילי דאבות ואיכא דאמרי מילי דברכות. יש מפרשים ובכל חדא מהני אמרינן מילי דחסידותא, בניזקין הא דחסידים הראשונים מצניעין; ובאבות האומר שלי שלך ושלך שלך חסיד; ובברכות חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין.

בבא קמא דף ל עמוד א

ת"ר חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה; רב ששת שדי להו בנורא; רבא שדי להו בדגלת.

רמב"ם הלכות נזקי ממון יג, כב

חסידים הראשונים היו מצניעין את הקוצים ואת הזכוכית בתוך שדותיהן בעומק שלשה טפחים בארץ כדי שלא תעלם המחרישה, ואחרים שורפין אותן באש, ואחרים משליכין אותן לים או לנהר כדי שלא יוזק בהן אדם.

שו"ע חו"מ סימן תטו, ג

מדת חסידות הוא שיצניע אדם קוציו ושאר כל דבר המזיק במקום שלא יבא מהם תקלה, כגון שישליכם לנהר או ישרפם.

סמ"ע חו"מ סימן תטו ס"ק ה

מדת חסידות וכו'. ועל כיוצא בזה אמרו בפרק המניח [ב"ק ל' ע"א], האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין. ועיין לעיל ריש סימן שע"ח [סק"א בהגה] כתבתי לשון הנ"י [שם י"ד ע"א מדפי הרי"ף] בזה, ועיין פרישה [סעיף ג]:

שו"ע חו"מ סימן שעה, א

אסור להזיק ממון חבירו. ואם הזיקו, אף על פי שאינו נהנה, חייב לשלם נזק שלם, בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס.
(רמ"א: ודווקא שאינו אנוס גמור, כמו שנתבאר).
כיצד, נפל מהגג ושבר את הכלי, או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו, חייב נזק שלם.

סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט סימן שעה סעיף א

א [אסור להזיק ממון חבירו כו'. התחיל באיסור וסיים בחיוב תשלומין, ללמדינו דתרתיה אית ביה, חדא דאף אם ירצה להזיק ולשלם, מ"מ יש איסור בדבר דומיא דגניבה וגזילה וכמ"ש הטור והמחבר לעיל ריש סימן שמ"ח ושנ"ט [טור סעיף ג' ומחבר סעיף ב'], משו"ה תלה הטור כאן [סעיף א'] איסור נזיקין באיסור גניבה וגזילה ע"ש. והשני שחייב בתשלומין ואפילו לא נהנה ואפילו שגג, והטעם, דאדם מועד לעולם אם לא באונס גדול, ועיין פרישה:
הגה. וכתב נמוקי יוסף פרק המניח [דף י"ב [י"ד ע"א מדפי הרי"ף]] הא דאמרינן [שם ל' ע"א] האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, היינו כל הדינים האמורים בתלתא בבות, דהיינו נזיקין וגזל והשבת אבידה וריבית ואונאה וע"ש. ד"מ ריש סימן זה:

משך חכמה דברים (ו, ה) על קריאת שמע

בכל לבבך וכו'. האי מאן דבעי למיהוי חסידא – לקיים מילי דברכות (בבא קמא ל, א). זה הדבקות וההכרה שהכל בא מן השם וההודאה אליו, וזה "בכל לבבך" – על השכליות.
ואמרי לה, לקיים מילי דאבות (בבא קמא שם), זה מידות ותכונות הנפש, וזה "בכל נפשך".
ואמרי לה, לקיים מילי דנזיקין (בבא קמא שם), כי האדם מדיני בטבע, ואוהב הקיבוץ

לרוב חסרונו. וכבר נתעורר בן זומא (ברכות נח, א) בראותו אוכלוסא (על גבי מעלה בהר הבית אמר: ברוך חכם הרזים, וברוך שברא כל אלה לשמשני. הוא היה אומר): כמה יגיעות יגע (אדם הראשון עד שמצא פת לאכול – חרש זרע קצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן והרקיד ולש ואפה – ואח"כ אכל, ואני משכים ומוצא כל אלה מתוקנים לפני, עכ"ל). ואינו דומה לבעל חי שלבושו וביתו עמו. וחכם הרזים שמשתלם בדיעה ובחכמה על ידי חינוך זולתו. לכן (שבת לא, א) מה דעלך סני – מה שאתה רוצה מזולתך תועליות ולא רע – כן את לזולתך. וזה "ובכל מאודך", עם מה שיש לך יתרון על כל בעלי החיים, וזה מילי דנזיקין:

פירוש רבינו יונה על אבות ריש פרק א

א: משה קבל תורה מסיני וכו' – ארז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות ואמרי לה מילי דנזיקין ומפני שאדם משיג אל מעלת החסידות בעשותו אחת מאלה הדברים שמוה בסדר נזיקין, ואף על פי שגם כן אמרו לקיים מילי דברכות והוא מסדר זרעים מפני שמדברת מברכות הזרעים והפירות שמוה בסדר ההוא (א"ה עיין במדרש שמואל מה שכתב בענין זה בשם רבי יוסף נחמיאש ז"ל) ועוד מפני שהם דברי הסנהדרין שמוה בסדר הדינים וכן כל החכמים הנזכרים עד רבן יוחנן בן זכאי כלם מן הסנהדרין: